

УДК 371:013. 74

Захарчишина Ю.М.

(Житомирський військовий інститут радіоелектроніки)

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ДО ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлюються актуальні проблеми полікультурного підходу до оптимізації навчальної діяльності офіцерів у процесі вивчення іноземної мови, наголошується, що взаємодія у військово-технічній сфері між представниками української та польської армій виявляється культурно-орієнтованим процесом.

Орієнтація нової України на інтеграцію в Європейське та світове співтовариство актуалізувало врахування сучасних міжнародних тенденцій, в тому числі в сфері військової освіти. Однією з таких тенденцій є полікультурна спрямованість освіти. Мета полікультурної освіти визначається як виховання людини, здатної до активної й ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному суспільстві, що знає свою рідну культуру і поважає культуру інших, якій властиве вміння жити у мирі й згоді з людьми різних національностей, рас, віросповідань [1: 3].

У нових соціально-політичних умовах Збройним Силам України потрібен офіцер, який є активним суб'єктом продуктивної службової діяльності, а не тільки носієм сукупності професійних знань і способів їх передачі. Суспільство потребує військовослужбовця з новим полікультурним світоглядом, який володіє сучасними розвиваючими технологіями, готовий до миротворчої діяльності, до постійного професійного пошуку, завдяки якому і стає можливим творчий характер службової діяльності.

У полікультурній освіті акцент робиться на закладені в етнічних культурах цінності, які мають загальнолюдську значущість і сприяють розвитку особистості, встановленню добросусідського співробітництва на міжособистісних, державних і міжнародних рівнях.

Відомо, що українські військовослужбовці беруть участь у миротворчих операціях під керівництвом НАТО з 1992 року. Під час перебування в зазначених місіях наші миротворці мають співпрацювати з представниками різних країн, які складають військовий або цивільний компонент контингенту, а також із місцевим населенням країни, до якої введено миротворчі сили.

Суттєво, що у склад миротворчих сил входять й представники Польських Збройних Сил, з якими українські військовослужбовці

мають багато спілкуватися. Цей процес відбувається у широкому полікультурному полі, триває обмін думками не тільки військово-технічного характеру. У зазначеному процесі велике значення має обмін так званими "культурологічними матрицями", культурними реаліями, а сам акт такої комунікації виявляється культурно забарвленим. Таким чином, взаємодія у військово-технічній сфері між представниками української та польської армій виявляється культурно-орієнтованим процесом, на який активно впливає і чинник спорідненості української та польської культурних традицій.

Щоб оптимізувати процес полікультурної взаємодії, попередити відродження расизму, ксенофобії та розвиток клімату нетерпимості, освіта має озброїти українських і польських військовослужбовців полікультурними компетенціями, такими, як розуміння соціокультурних відмінностей, повага до інших, вміння жити та працювати з представниками інших культур, мов, релігій.

Актуальною є думка, що полікультурний підхід повинен пронизувати всі сторони діяльності європейських шкіл і вищих навчальних закладів [1: 9]. У контексті цього питання особливої уваги, на наш погляд, потребує дослідження професійної підготовки українських офіцерів, одним із важливих складників якої є вивчення іноземної мови. *Ми вважаємо, що полікультурний підхід може бути успішно застосований саме у процесі набуття іншомовної компетентності.*

Ідеї полікультурності не є принципово новими для української педагогіки. На різних етапах розвитку педагогічна теорія і практика зверталась до проблем полікультурної освіти, що знайшло своє відображення в роботах відомих українських педагогів (Софія Русова, Спиридон Черкасенко, Степан Васильченко, Яків Чепіга та ін.).

Психолого-педагогічним аспектам підготовки майбутнього офіцера приділяють велику увагу І.В. Герасимчук, О.В. Діденко, Т.Ю. Кармаліта, С.О. Кубіцький, С.М. Левченко, Е.В. Суслін, О.А. Пономаренко та ін.

Окремі проблеми військової педагогіки висвітлюють у своїх роботах А.М.Ващенко, М.М. Ісаєнко, О.І. Косаревська, О.В. Назола, М.І. Нещадім, С.Т. Полтораєв, В.В. Ягупов та ін.

Привертає до себе увагу той факт, що аспект полікультурності й полікультурної міжособистісної взаємодії у підготовці військово-службовця розглянутий явно недостатньо.

Відповідно, **завдання** нашої статті полягає в тому, щоб визначити особливості полікультурного змісту професійної підготовки офіцера у процесі вивчення іноземної мови, а також окреслити відповідні

методичні можливості оптимізації навчальної діяльності з використанням методичних ресурсів освіти Польщі.

У рамках дослідження особливої значущості набуває аналіз компонентів професійної підготовки офіцерів у процесі вивчення іноземної мови. Вона, як і будь-яка інша, містить у собі безліч компонентів і обов'язково повинна враховувати багатофункціональність взаємодії її суб'єктів.

Проведений теоретичний аналіз (Н.В. Абашкіна, І.Д. Бех, І.А. Зязюн, Л.В. Кондрашова, Н.В. Кузьміна) дозволив виділити поелементний склад професійної підготовки майбутніх фахівців. На основі сучасних даних філософських, психологічних, педагогічних та інших наук було виділено *мотиваційно-цільовий, змістовно-операційний і оцінно-результативний* елементи професійної підготовки, а також отримано необхідний матеріал для повного розуміння сутності кожного елемента як складника підготовки, що у подальшому дозволило ефективно оцінити досліджуване явище – взаємодію суб'єктів професійної підготовки майбутніх фахівців. Проаналізуємо докладніше кожен елемент, що дозволить максимізувати методичну грамотність при побудові та здійсненні навчального процесу під час вивчення військовослужбовцями іноземної мови.

Ми пропонуємо взяти за основу загальний аналіз поелементного складу професійної підготовки фахівців (Н.В. Якса) і спроектувати відповідні теоретичні положення щодо системи підготовки офіцерів на курсах іноземних мов.

Мотиваційно-цільовий елемент професійної підготовки фахівців. Мета мовної професійної підготовки офіцерів визначає специфіку всіх її елементів, вона збагачує її зміст і робить особливо ціннісно значущим її результат, що виражається у підвищенні рівня полікультурної взаємодії суб'єктів професійної підготовки. Специфіка мети такої підготовки офіцерів передбачає особливу взаємодію і взаємовплив педагога і слухача: з одного боку, це мета, яку визначено педагогом, – підвищити професіоналізм, допомогти конкретній особистості в її полікультурній взаємодії в соціумі [2: 9-10]; з іншого боку, це мета, що стоїть перед слухачем, – активно включитися в професійну діяльність, опанувати відповідними знаннями, вміннями, навичками і досвідом спілкування іноземною мовою. Вважаємо за необхідне підкреслити, що суб'єкти професійної підготовки прагнуть не тільки включитися у навчальний процес, але й організувати міжкультурну взаємодію, щоб це позитивно вплинуло на процес становлення майбутнього фахівця.

Доцільність наповнення зазначеної мети продуктивно-творчого виду підготовки полікультурним змістом дозволяє стверджувати, що професійна підготовка офіцера на курсах іноземних мов має орієнтуватися на цілий ряд специфічних цілей, досягнення яких постає вкрай важливим чинником при підготовці, наприклад, кваліфікованого миротворця. Зокрема, цілями такої підготовки є:

- розвиток міжкультурної компетентності в кожного суб'єкта професійної підготовки – представника тієї або іншої культури (формування образу своєї культури, її основних цінностей, вироблення рефлексивного ставлення до культурних феноменів та ін.);
- формування цінностей полікультурного суспільства і полікультурної компетентності (ціннісного ставлення, вмінь і реального досвіду взаємодії з представниками інших культур, обміну цінностями, ідеями і встановлення рівноправних відносин);
- формування перспективи існування і взаємодії різних культур у процесі професійної підготовки;
- набуття досвіду міжкультурної комунікації (у тому числі подолання міжкультурних протиріч і конфліктів) як основа визначення успішних життєвих і професійних стратегій [3: 272-273].

У структурі діяльності мотив, що виникає на основі потреби, впливає з мети й тісно з нею пов'язаний [4: 191-195]. Забезпечення тісного взаємозв'язку мети й мотиву є необхідною передумовою для успішної реалізації професійної підготовки офіцерів у цілому, а також підготовки до полікультурної міжособистісної взаємодії. Продуктивним мотивуючим фактором вивчення іноземної мови для українських офіцерів, на нашу думку, є можливість включити у військову кар'єру участь у миротворчих операціях, міжнародних військових навчаннях, посісти посаду, яка вимагає обов'язкового володіння іноземною мовою.

Змістово-операційний елемент професійної підготовки. Зміст професійної підготовки офіцерів пов'язаний не тільки із систематизацією й узагальненням раніше засвоєного матеріалу з іноземної мови, але також із полікультурною взаємодією, з пошуком нестандартних рішень проблеми, теоретичною розробкою і створенням власного творчого продукту [3: 272].

Наступною складовою набуття іншомовної полікультурної компетентності є уміння (обов'язковий елемент, визначений у педагогіці як інструментарій діяльності, за допомогою якого

відбуваються дії). Наявність операцій – уміння вкрай необхідні для того, щоб міжкультурна взаємодія відбулася, без них неможливо вирішувати поставлені завдання.

Крім того, інтенсивний характер підготовки офіцера на курсах іноземних мов сприяє розвитку вмінь набуття інформації і швидкого орієнтування в її великому потоці, а також умінь виділяти найбільш цінне, умінь порівнювати, зіставляти отримані знання, тобто вмінь, які сприяють одержанню продукту взаємодії. На наш погляд, дуже важливо, що професійна підготовка дозволяє, крім названих вище дій, також виділити уміння реалізувати на практиці отримані теоретичні знання, вміння їх комбінувати, використовувати комплексно, систематизувати й узагальнювати, вміння здобувати навички і досвід самостійного рішення проблем, які виникають у полікультурній взаємодії, за допомогою використання іноземної мови.

Наприклад, відомо, що під час перебування у миротворчих місіях військовослужбовцю іноді доводиться вирішувати конфлікти з місцевим населенням, між ворогуючими сторонами та ін. Успішність подолання зазначених протиріч багато в чому залежить від рівня знання іноземної мови, культури спілкування, а також рівня полікультурної освіченості.

Оцінно-результативний елемент професійної підготовки. Завершується професійна підготовка на курсах іноземних мов, як і будь-яка інша діяльність, результатом. За її результатами ми можемо перевірити правильність та ефективність поставленої мети саме в результаті узгодження мети, мотивів, предметних дій, операцій, здібностей і можливостей особистості [3: 273 – 274].

При характеристиці продукту такого виду підготовки використовується: тестування (на основі програм, створених викладачами), індивідуальна бесіда, що дозволяє визначити особистий рівень володіння офіцером іноземною мовою, виявити можливі причини труднощів, які виникають, і розробити програму з їх подолання, рефлексія. Це дозволяє викладачу охарактеризувати з свого боку якість продукту (результату), вносити необхідні корективи в процес навчання мови й полікультурної взаємодії.

Враховуючи актуальність проблеми національної і полікультурної освіти в Україні, доцільно висловити деякі **методичні рекомендації** з приводу її реалізації в сучасній системі професійної підготовки офіцерів у процесі вивчення іноземної мови. Слід зауважити, що названі пропозиції відповідають кожному з виділених нами провідних елементів професійної підготовки. На наш погляд, необхідно:

- перед початком навчального курсу проводити дослідження мотивації вивчення офіцером іноземної мови у формі

опитування (залежно від конкретних педагогічних умов воно може бути індивідуальне чи групове, в усній чи письмовій формі, до або після вступного тестування);

- під час вступного інструктажу на основі результатів проведеного опитування проводити бесіду щодо мотивації навчання, оскільки продуктивність навчальної діяльності офіцерів значною мірою залежить саме від мотивуючого чинника; а також полікультурної його спрямованості, оскільки суб'єкти навчальної діяльності повинні усвідомлювати важливість розвитку полікультурної освіченості як складової частини набуття іншомовної компетентності;

- розробити систему мовних і мовленнєвих вправ (підготовчих, тренувальних і контрольних), які включатимуть полікультурні елементи та сприятимуть формуванню не тільки мовної, а й мовленнєвої особистості, здатної продуктивно спілкуватися в полікультурному просторі;

- перед початком використання цих вправ доцільно організувати пропедевтичний етап (відносно короткочасний), ціллю якого є вироблення певної свідомої установки на використання лексики іншої мови та ознайомлення зі світоглядними орієнтаціями й особливостями відповідної культури;

- включити до зазначених систем вправ мовний навчальний матеріал полікультурного змісту (фразеологізми, прислів'я, тексти про культуру та звичаї, про етикет, вислови відомих діячів, класиків літератури певного народу та ін.);

- широко використовувати в процесі навчання автентичні матеріали;

- застосовувати такі ефективні прийоми навчання, як зіставлення та навчальний переклад (особливо на початкових етапах вивчення мови);

- організовувати практику спілкування з носіями мови, оскільки це дає можливість перевірити рівень володіння іноземною мовою, здатність користуватися нею в природній мовній ситуації, а також набути досвіду полікультурного спілкування;

- організувати написання творчих практичних робіт за індивідуальними картками, тематичне тестування, індивідуальні бесіди слухачів курсів із викладачем;

- проводити презентації, заліки, на яких слухачі репрезентують свої творчі доробки та проекти, аналізують

особливості полікультурної взаємодії.

Розгляд зазначеної проблематики можна доповнити важливим системним підходом до полікультурної освіти в Польщі. Відомо, що з 1993 року польський уряд активно здійснює реформування системи освіти відповідно до полікультурних традицій. Ми вважаємо, що надбання освітньої політики Польщі доцільно використовувати при здійсненні оптимізації освітньої діяльності в Україні. Заслугує уваги процес введення альтернативних навчальних програм, який триває в Польщі, оскільки використання позитивних полікультурних традицій, які сформувалися в концепціях цієї країни, допоможе збагатити досвід українського освітнього простору. Відповідно до зазначеної концепції, полікультурна компетентність людини має формуватися у складній системі полікультурних відносин, де розмаїття культурних чинників мають складати системну цілісність, у котрій мають реалізовуватися прямі та зворотні зв'язки, суб'єкт-суб'єктний стиль спілкування [5: 309-310].

Аналіз, осмислення та систематизація зібраного матеріалу дозволяють розглянути професійну підготовку офіцерів із позицій полікультурного підходу як процес, що включає мотиваційно-цільовий, змістово-операційний та оцінно-результативний елементи, а також її суб'єктів, які, вступаючи в полікультурну міжособистісну взаємодію, досягають гуманізації відносин між людьми, підвищують культурну ідентифікацію кожної особистості, залучають її до міжкультурного життя, розвивають інтеркультурну комунікацію [6: 40-44].

За сучасних умов українському військовослужбовцю потрібно зарекомендувати себе як висококваліфікованого фахівця на міжнародній і миротворчій арені. Полікультурний підхід виявляється одним із оптимальних у плані реалізації зазначеного завдання.

Список використаних джерел та літератури

1. Ковальчук О. С. Полікультурний підхід у сучасній шкільній освіті Росії: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський Національний університет ім. Т. Шевченка.- К., 2004. – 20 с.
2. Волик Л.В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. – К., 2005. – 20 с.
3. Якса Н. В. Полікультурний зміст педагогічної підготовки майбутнього вчителя // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 25. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – С.270 – 275.

4. Дубасенюк О.А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.
5. Якса Н. В. Теоретичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону: Монографія. – Житомир: Вид. ЖДУ, 2006. – 433 с.
6. Бойченко В.В. Ідея полікультурності у змісті національної освіти // Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка та психологія. – Вип. 177. – Чернівці: Рута, 2003. – № 3-4. – С. 40-44.

J. M. Zaharczyszyna. Wielokulturowość w naukowej działalności oficerów podczas nauczania języków obcych.

W artykule przedstawione są problemy wielokulturowego optymalnego podejścia do nauczania języków obcych, zwraca się uwagę na wzajemne oddziaływanie w wojskowo-technicznym sporze między przedstawicielami ukraińskiej i polskiej armii.

Yulia Zakharchyshyna. Polycultural Approach to the Learning Activity Optimization of the Officers During Foreign Language Learning.

The article deals with modern problems of the polycultural approach to the learning activity optimization of the officers during foreign language learning, the fact that interaction between the representatives of Ukrainian and Polish Army in the field of military technology is a cultural tentative process is underlined.